

Ivo Callens

Ik,
het thema
en de
anderen

PM REEKS

Grondhouding
en werkprincipes
van de

themagecentreerde interactie

Ivo Callens

Ik, het thema en de anderen

Grondhouding en werkprincipes van de
themagecentreerde interactie

hNb
H. NELISSEN | BAARN

© 1982 Uitgeverij H. Nelissen B. V., Baarn

Omslagontwerp: Matt van Doorn met gebruikmaking van foto's van Ruth Cohn en Heinrich Winter

ISBN: 90 244 1101 7

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voor alle kwesties inzake het kopiëren zoals bedoeld in art. 16b en 17 van de Auteurswet 1912 (t.b.v. eigen oefening, studie, enz. en/of t.b.v. organisaties, instellingen, enz.) van een of meer pagina's gelieve men zich te wenden tot: Stichting Reprerecht, Prof. M. E. Meijerslaan 3, 1183 AV Amstelveen, telefoon 020-54 07310.

Inhoud

Voorwoord

I. Levend leren en de themagecentreerde interactie van dr. Ruth C. Cohn

1. De aanvang van een bijeenkomst
2. Intermezzo – hoe Cohn kwam tot een typische aanvangsprocedure
3. Ik, het thema en de anderen – of hoe de bijeenkomst verder loopt
4. Intermezzo – hoe Cohn tot het concept van het dynamische balanceren is gekomen
5. De grondhouding die levend leren teweegbrengt, bij mezelf en bij anderen
6. Intermezzo – een demonstratie van TGI voor een congresgehoor
7. Hoe de structuur van een workshop eruitziet
8. Levend leren – tussen structuur en chaos

II. Register van enkele belangrijke begrippen en omschrijvingen

III. Literatuurwijzer TGI

1. Chronologische lijst van de publikaties van Ruth C. Cohn
2. Becommentarieerde literatuurselectie
  - 2.1. *TGI: algemeen/methodisch*
  - 2.2. *Kritiek en repliek*
  - 2.3. *TGI en onderzoek*
  - 2.4. *TGI en onderwijs*
  - 2.5. *TGI en vorming*
  - 2.6. *TGI en hulpverlening*
  - 2.7. *TGI en supervisie*
  - 2.8. *TGI en organisaties/bedrijven*
  - 2.9. *TGI en pastoraal werk*

IV. Twee interviews met Cohn

1. Ik, het thema en de anderen
2. Ik ben ik bestaat niet

Voorwoord

Het voorwoord als nawoord: van mijn kant is het boek klaar en wetend wat erin staat schrijf ik nog iets na – van uw kant bekeken hebt u het boek in de hand en u wilt wellicht een indruk krijgen van de waarde die het voor u kan hebben. Ik wil twee dingen aansnijden: het levend leren waarover dit boek gaat, en het feit dat het ontwikkelen van een ‘systeem van werken’ of het schrijven van een boek noch iets puur individueel is, noch op je eentje te realiseren.

Levend leren

Het systeem van de themagecentreerde interactie (TGI) is het geesteskind van Ruth Cohn. Ze beschrijft de grondhouding en werkprincipes voor een levend en levensecht leren in de alledaagse maatschappelijke werkelijkheid.

Levend leren is met *de dingen* en met *elkaar* bezig zijn op een manier waarbij ieder persoonlijk verder komt, de taak of de opgave waarmee we bezig zijn vordert, de onderlinge communicatie gelijkwaardiger wordt en de omgeving waarin we leven bewust wordt beïnvloed. Daartoe wordt geoefend bewuster en verantwoordelijker te handelen t.a.v. jezelf, de anderen en de omgeving. Levend leren betekent ook de handelingsbekwaamheid vergroten door het onderkennen en afbouwen van innerlijke hindernissen (afkomstig uit ons maatschappelijk-opvoedkundig verleden!), en het onderkennen en verleggen van de begrenzingen van buiten af (bv. maatschappelijke normeringen of eenzijdige en overbodige afhankelijkheden).

Dat staat in schril contrast met de doelstellingen en het feitelijke verloop van het weinig levendige leren dat de meesten onder ons o.m. op school hebben moeten meemaken – maar ook met veel vergaderingen en bijeenkomsten die eerder frustrerend en ziekmakend zijn, en waar ook nog belangrijke beslissingen worden genomen.

Een pedagogisch-therapeutische praxis voor opvoeding, onderwijs, vorming en hulpverlening

TGI is een concrete wijze van werken in groepen waarbij de inhoudelijke thema's die aan de orde zijn, datgene wat gebeurt tussen de aanwezigen onderling, datgene wat

gebeurt bij ieder afzonderlijk, en de concrete context waarin dat alles gebeurt, *evenveel gewicht krijgen en met elkaar in verband worden gebracht*. Dat heet in TGI-terminen: 'dynamisch balanceren' tussen de componenten van elke leer-, leef- en werksituatie.

De cruciale sleutel tot de werkwijze is de rol van het (steeds verschuivende) thema, dat in elke interactie 'in het midden staat', of het nu om de interactie in de keuken of in het klaslokaal gaat, op de bestuursvergadering of op de bijeenkomst van een actie- of zelfhulpgroep, in het pedagogisch kringgesprek of in de speltherapie, tijdens de sessies van een vormingsweek of tijdens de supervisiebijeenkomsten van een team. Steeds staat een specifiek thema in het middelpunt. In TGI-geleide bijeenkomsten wordt het 'in het midden staan' van het thema pedagogisch-didactisch, respectievelijk methodisch-agogisch benut.

Deelnemers die voor het eerst TGI meemaken, krijgen in de regel een gevoel van ruimte, ongedwongenheid, plezier en werkelijk verder komen bij het leren van elkaar en aan de thema's die aan de orde zijn. Cohns werkprincipes blijken ook een preventief-therapeutische uitwerking te hebben. In dit boek worden stapje voor stapje de grondhouding en werkprincipes van deze pedagogisch-therapeutische praxis ontrafeld.

Met de ontrafeling groeit het inzicht aan de hand van praktijksituaties en theoretische overwegingen, alsook van beschouwingen achteraf en hoe een en ander bij Cohn zelf evolueerde, in een opeenvolging van omkeringen eigen aan de stijl van het 'levend leren'. Het inzicht in het systeem groeit daardoor mee met de tekst en wordt tenslotte één geheel (een 'Gestalt'). Parallel met de tekst worden verwijzingen en systematische informatie bijeengebracht in belangrijke aantekeningen. Het boek bevat verder een becommentarieerde literatuuroriëntering en twee interviews met Cohn. In de interviews vertelt Cohn o.m. hoe ze ertoe kwam een dure therapie voor individuen (de psychoanalyse) in te wisselen voor een pedagogie voor velen, en hoe ze zich distantieert van ik-gecentreerde tendensen binnen de humanistische psychologie en de groepstrainingscultuur.

Een werkwijze 'ontwerp' je niet alleen

Zoals uit het boek zal blijken was Cohn negen jaar op haar eentje bezig met een workshop voor leerling-analytici over het verschijnsel tegenoverdracht. Ze wist zelf niet precies aan te geven waarom die workshop zoveel succes had. Eerst toen ze in contact kwam met andere therapeuten die het ervaren als basis voor elk leren beschouwden (de experiëntiële stroming/'ervaringsgericht' leren), begon ze te begrijpen wat ze nou in feite zelf in die workshop deed. Ze kon het TGI-systeem pas onder woorden brengen nadat ze zag wat deze therapeuten ontwikkeld hadden tegen

de achtergrond van de psychoanalyse – en ook dikwijls ter afzetting daartegen. Maar ook in een andere betekenis wordt een werkwijze niet ‘alleen’ uitgevonden. Het ontstaan van therapeutische of pedagogische modellen is uiteraard maatschappelijk bepaald. Ze ontstaan uit een maatschappelijke situatie en hebben er ook een functie in. Niemand zal het verband betwijfelen tussen het ontstaan van Freuds theorie en het Victoriaanse tijdperk, inclusief de kenmerkende maatschappelijke verhoudingen van die tijd, in het bijzonder daarin de ‘onderliggende’ positie van de vrouw. Met andere woorden, de maatschappelijke verhoudingen en de positie van de auteur daarin, tekenen rechtstreeks het karakter van een ‘nieuw’ pedagogisch of therapeutisch model. Zo heeft het betekenis dat een joodse *vrouw* tot de verwoording komt van dit systeem van omgaan met de dingen en met elkaar: het is de uitdrukking van haar maatschappelijk-persoonlijke geschiedenis. En dit kan vervolgens bij meerderen ‘aanslaan’ – of juist niet, of met bedenkingen – omdat die geschiedenis niet puur individueel is, al gaat iedereen op zijn eigen wijze met die geschiedenis om. Maar dat betekent ook, dat we voor onszelf kunnen nagaan wat maakt dat deze werkwijze ‘aanspreekt’, hoe ze ‘past’ in onze maatschappelijk-persoonlijke geschiedenis, welke functie ze vervult in onze persoonsstructuur met zijn dynamiek van strijdende innerlijke instanties, zowel als in de maatschappelijke structuur met zijn tegenstellingen en verhoudingen waarin ook wij een positie hebben, en geacht worden waardevol te handelen.

Ik hoop dat Cohns visie ook jou, lezer, uitdaagt meer verantwoordelijkheid op te nemen voor wat je voortdurend doet en niet doet, vanuit waar je voor staat en niet voor staat, en zodoende jezelf en anderen te leiden in het verder brengen van opgaven waar we collectief voor staan. Dan wordt dit ‘mezelf leiden’ waardevol menselijk handelen. En dat ligt Cohn nauw aan het hart.

En een boek schrijf je niet alleen

Enkele mensen hebben op een of andere manier als het ware ‘meegeschreven’ Ik denk aan de vele aantekeningen en het kritische commentaar van prof. dr. W. van Stegeren (Amsterdam), van Annemie Demedts (Gent), van Laura van Loosbroek (Nijmegen) en van Ben van den Berg (Nijmegen), die uren en weekends besteed hebben aan het nakijken van uitgeschreven stukken. Monique Lioen (Lovenjoel) zorgde voor de basisvertaling uit het Duits en het Engels van tekstaanhalingen en interviews. Voor het eerste interview kon ik bovendien ook nog gebruik maken van een vertaling van Frederik Janssens (Kessel-lo). Hans Otting werkte maandenlang met me mee aan het bij elkaar krijgen, doorwerken, selecteren en becommentariëren van stapels TGI-literatuur voor de literatuurwijzer. Connie de Jong-van Deventer (Mook) typte het manuscript als een trein. Ik denk met plezier terug aan die uren

samen werken en aan onze goede gesprekken, dan weer ergens in België, dan weer in Nederland. Er rest me nu alleen nog de wens dat deze introductie ook haar weg vindt.

Zomer 1982

Ivo Callens
Jerusalemstraat 17
Utrecht

I. Levend leren en de themagecentreerde interactie van dr. Ruth C. Cohn

Wat voor u ligt, is het resultaat van mijn zoeken naar een profiel van Cohns werkwijze. Met haar ‘werkwijze’ bedoel ik het model van de themagecentreerde interactie, zoals zij dit beschrijft en in praktijk brengt.¹

De vraag waarop ik gaandeweg een antwoord heb willen vinden is: hoe bekijkt Cohn leren, beïnvloeding en verandering?² Anders gezegd: *hoe neemt Cohn het continue proces van leren, beïnvloeding, verandering waar? Als ik weet hoe ze dit proces ‘waar’-neemt, hoe laat ze dit proces dan vervolgens ‘waar’ worden in haar werkwijze*, die de naam ‘levend leren’ en ‘themagecentreerde interactie’³ heeft meegekregen. Het antwoord is een complete introductie geworden op de themagecentreerde interactie, *in de stijl en de geest* van de werkwijze zelf.

Ik heb me zoveel mogelijk gehouden bij wat Cohn zelf naar voren brengt. Daarbij wordt zowel naar Engelse als Duitse publikaties verwezen. Onderweg zal duidelijk worden dat bepaalde kernbegrippen moeilijkheden opleveren bij het vertalen naar het Nederlands, net zoals Cohn dit probleem ervaren heeft bij de vertaling van het Engels naar het Duits.

Maar laat ik beginnen bij het begin: de aanvang van een bijeenkomst.

---

1. ‘Kunt u mij in drie zinnen zeggen, wat TGI eigenlijk wil?’ vroeg interviewer Pöhlman aan Ruth Cohn. – ‘Neen’, antwoordde zij, ‘maar ik zal proberen het zo kort mogelijk aan te geven:

Zichzelf en anderen zo gaan leiden, dat groeibevorderende en gezondmakende tendenzen in de mens aangewakkerd worden i.p.v. destructieve.

Leren het volgende opvoedkundig met elkaar te verbinden: het staan voor en bezig zijn met “zaken” en “taken”, met de persoonlijke ontwikkeling van kinderen en studenten. Daaronder valt het afbreken van persoonlijk-maatschappelijk ontstane illusies ten gunste van werkelijkheidsbesef en het echt opnemen van verantwoordelijkheid in plaats van het meegaan in processen van pseudosocialisering.

In profit en non-profit-organisaties (bedrijven en instellingen) de eisen mbt. de te verrichten arbeid gaan verbinden met respect voor de menselijke persoon en de onderlinge menselijke relaties.

Van vergaderingen en bijeenkomsten tijdens congressen, in organisaties, actiegroepen enz. *levendige*

communicatieprocessen maken en concurrentiestrijd ombuigen in samenwerking. In functie van deze doelen probeert TGI haar interactiemodel in praktijk te brengen, waarbij de persoon (IK), de groep (WIJ) en de opgave, de taak, het thema (HET) gelijkwaardig behandeld worden, er steeds de omgeving – in de meest enge en wijde betekenis – (GLOBE) bij betrekking. TGI brengt als werkwijze structureringen aan, die het dynamisch balanceren op gang brengen en houden tussen de verschillende behoeften van de afzonderlijke individuen, de interactie in de groep, en de taak waar het om gaat: de zogenaamde IK-WIJ-HET-balans. Dit dynamisch balanceren werkt als de motor van het levend leren en van levend(ig)e communicatie. TGI stelt expliciet axioma's (dit zijn onafleidbare vooronderstellingen) aan de basis van haar systeem, zonder welke het systeem in onsamenhangende (en te misbruiken) technieken vervalst. De axiomatische vooronderstellingen impliceren een ethiek, die het menselijke waardevol acht en het onmenselijke waardenbedreigend.

De autonomie van de mens wordt groter, naarmate hij zijn sociale en universele interdependentie erkent en ontwikkelt. Vrije beslissingen zijn mogelijk binnen innerlijk bepaalde en van buiten af bepaalde grenzen. Het verleggen van deze grenzen, het verruimen van deze "begrensde vrijruimte" is mogelijk. TGI is een systematische poging, deze grensverlegging in praktijk om te zetten door psychodynamische en pedagogische procesbegeleiding in groepen.'

Pöhlmann, H., Interview mit Ruth Cohn – acht kritische Rückfragen an die TZI. In: *Informationspapier der Studienstelle der Deutschen Evangelischen Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung*, 1978, H. 24, 1-8.

- Ik ga ervan uit dat verandering een *gegeven* is, en niet van buiten af geïnduceerd wordt door een (ped)agogische of therapeutische situatie, haar structuur of haar (systematisch overwogen) interventies. Ook zonder pedagogie zou er van alles gebeuren dat we nu als dusdanig bereflecteren. Tegelijkertijd ga ik ervan uit dat het op een eigen karakteristieke manier waarnemen van verandering als continu proces, aangeeft hoe dit continue proces door een bepaalde werkwijze vervolgens karakteristiek gearticuleerd, omgebogen, gereduceerd of tot volle uitdrukking zal worden gebracht. De vraag wordt dan: *hoe wordt verandering 'waar'-genomen en hoe wordt verandering door interventies 'waar'-gemaakt.* Ik neem daarbij aan dat procesbegeleiding in leerprocessen en in veranderingsprocessen inderdaad tot doel heeft 'verandering' waar te laten worden. De benadering van verandering door een 'model' of werkwijze, beschouw ik, gezien de realiteit van de opvoedings-, onderwijs-, vormings- of hulpverleningssituatie waarin een model vervolgens wordt gehanteerd, als intentionele beïnvloeding, waarbij ik me bewust ben dat de beïnvloeding, ook nietintentioneel, continu aan de gang is.

Situaties van intentionele beïnvloeding, zoals die in opvoeding, onderwijs, vorming en therapie aan de orde zijn – kunnen alle beschouwd worden als leersituaties. De dagelijkse beïnvloeding en de aard van de aan de gang zijnde verandering, is in feite continu *leren*, aan- en afleren, *bewust en onbewust*. In die zin zet ik *leren*, beïnvloeding en verandering op één rij.

- 'When lively people communicate with each other about a thing, a task, or a theme they are in a living-learning situation.' De term 'levend leren' komt van Norman Liberman, en dateert van 1966, bij de oprichting van 'the Workshop Institute for Living Learning' (WILL). (Over 'WILL' meer in aantekening 40).

Met levend leren wordt het leren bedoeld, als een levensecht, levensna, levendig en mezelf uitdagend proces. De scheiding tussen leven en leren is een ongelukkig cultureel feit, maar geen biologische noodzakelijkheid. Integendeel, voor het kleine kind is leren en leven aanvankelijk hetzelfde. TGI is een systematische poging om levend-leren-situaties te scheppen in klassen, vergaderingen, stafbijeenkomsten, cursussen, werkgroepen, enz.

(Cohn, R.C., *Living-Learning Encounters: The Theme-Centered Interactional Method*. In: Blank, L., Gottsegen, G. en Gottsegen, M., (eds), *Confrontations*, New York, 1971, 246).

Ruth Cohn noemt haar werkwijze de 'theme-centered interaction' (TCI). Aanvankelijk sprak ze over de 'theme-centered interactional method' (TIM). Ze veranderde bewust deze naam, omdat TGI meer dan een methode is: het is een *systeem* met een axiomatic en ethiek zonder dewelke methode en hulpregels zouden verworden tot louter technieken, waarin de grondhouding uit het oog verloren zou kunnen worden. 'In vroegere publicaties wordt het systeem "WILL-methode", "themenzentrierte interaktionelle Methode" of ook wel TIM genoemd. Ik vermijd nu het woord methode, omdat het mensen ertoe kan verleiden om het aspect van de "grondhouding", die zo eigen is aan het systeem, over het hoofd te zien' (a). In het Duits werd 'TCI' zodoende 'themenzentrierte Interaktion' (TZI) (b).

In Nederlandse publikaties zijn de volgende benoemingen te vinden: in het vertaalde werk van Shaffer & Galinsky (c) wordt gesproken over de 'thematisch-interactionele methode', in Ruitenbeeks boek over

‘thematisch gerichte groepen’ of ook ‘themagroepen’ (d). Lion – naar mijn weten de eerste die in het Nederlands over Cohn rapporteerde – vertaalde destijds in zijn reisbrieven uit Amerika, Cohns werkwijze gewoon niet, of sprak over de ‘WILL-methode’, en over ‘een methode om met leergroepen te werken’ (e). Bakker (f) noemde de methode eerst ‘TIM: thematische interactie methode’, en het totale theoretische model, dwz. methode en axiomatic samen noemde hij de agogiek van de ‘thematische interactie’. In een latere versie werd wegens het bezwaar TGI slechts te zien als een methode, nog slechts gesproken over ‘TI’. Een vertaling van een aantal artikelen uit de in 1975 in Duitsland verschenen reader van Cohn – het eerste ‘boekwerk’ – krijgt ook de titel ‘tematische interactie’ mee (g). Zelf zullen we, zoals Cohn het ook wenst, en in samenspraak met collega’s en uitgever, voortaan spreken over TGI en de ‘themagecentreerde interactie’. TGI is immers méér dan een interactieproces, waarvan de karakteristieke kwaliteit zou zijn dat ze thematisch verloopt (zoals in ‘thematische interactie’ gesuggereerd wordt): zo zijn er wel meer werk- en thema-groepen. De interactie loopt ook niet themagericht; in TGI structureert de interactie zich om het thema, de taak, de focus van de groep. Hierbij komt het thema voortdurend in het middelpunt van de kring/groep te staan (h), waardoor de afzonderlijke individuen tot een ‘WIJ’, een groep, worden. Verder verloopt levend leren zowel globe-, thema-, groeps- als individu-gericht – evenwel niet groepsgecentreerd bijvoorbeeld, want dat zou alleen zo zijn als het thema ‘deze groep hier’ luidt, waardoor de groep zichzelf in het midden plaatst. Cohn is verder ook veel gelegen aan een internationaal analoge terminologie (TCI - TZI - TGI) (i) Het liefst had Cohn een goede naam bedacht waarin het gelijk gewicht geven aan ‘IK-WIJ-HET’ en ‘GLOBE’ tot uitdrukking kwam (j).

- a. Cohn, R.C., Zur Grundlage des themenzentrierten interaktionellen Systems. In: *Gruppendynamik*, H. 5, 1974,150.
- b. Cohn, R.C., Zur Humanisierung der Schulen – Vom Rivalitätsprinzip zum Kooperationsmodell mit Hilfe der themenzentrierten Interaktion (TZI). In: *Schleswig - Holsteinisches Aertzeblatt*, H. 26, 1973.
- c. Shaffer, J., Galinsky, M., *Groepstherapie en sensitivity training*, Deventer 1976, 298-324.
- d. Ruitenbeek, H.M., *Nieuwe Groepstherapieën*, Deventer 1974, 134-143.
- e. Lion, L., *Op zoek naar jezelf*, Deventer 1973, 33-38.
- f. Bakker, A.J.J., De agogiek van de thematische interactie. In: *Tijdschrift voor Agologie*, Nr. 5, 1976, 322-346.
- g. Cohn, R.C., *Thematische interactie*, een methode voor hulpverlening, vorming en onderwijs, Bloemendaal 1979a.
- h. Cohn, R.C., Das Thema als Mittelpunkt interaktioneller Gruppen. In: *Gruppenpsychotherapie und Gruppendynamik*, 1970, Bd. 3, H. 2, 251-267.
- i. Vgl. Wirtz, F., Staallekker, L., boekbespreking in: *Tijdschrift voor Agologie*, 1979, Nr. 5, 407-410.
- j. Dit werd me duidelijk in een gesprek met haar op de cursus TGI op de universiteit’ (een cursus voor hoogleraren en wetenschappelijk medewerkers) in Hasliberg-Reuti van 4 tot 9 oktober 1981.

1. De aanvang van een bijeenkomst

Mevrouw dr. B. geeft les aan 23 studenten in het vak ‘geschiedenis en stromingen in de psychologie’⁴. Ze kondigt het thema voor deze les aan: ‘Wat ik tot dusver begrijp van de humanistische psychologie’. Ze wacht even, herhaalt het thema en stelt de studenten voor, zich in stilte voor de geest te halen welke aspecten van het gelezen materiaal zij zich het meest levendig herinneren. Na een pauze vraagt ze de studenten zich (nog steeds in stilte) te concentreren op specifieke vragen die opkomen naar aanleiding van wat ze gelezen hebben.

Ze realiseert zich plotseling dat waarschijnlijk niet iedereen het gevraagde heeft gelezen, en suggereert diegenen die het materiaal niet hebben gelezen, na te denken over gevoelens en conflicten die maakten dat ze er niet aan begonnen zijn. Tenslotte vraagt ze ieder bij zichzelf na te gaan, hoe hij of zij zich nu voelt, op dit moment in deze groep. Ze suggereert daarbij bijzonder te letten op gewaarwordingen en spanningen in het lichaam.

Na telkens voldoende tijd te hebben gegeven om zich op de suggesties te concentreren, zegt ze: ‘Ik stel voor nu te praten over het thema, of naar aanleiding van de suggesties die ik heb gegeven over jullie ervaringen, gedachten, gevoelens of gewoon over datgene waarover je het met elkaar wilt hebben. Wees je eigen leider en tracht datgene te krijgen wat je wilt krijgen van de groep en datgene te geven wat je wilt geven ... onderbreek gerust wanneer je er met je aandacht niet bij kunt blijven, verveeld raakt, kwaad wordt of wat dan ook, en je hierdoor verhinderd wordt om volledig mee te doen.’

Vervolgens begint een student te vertellen wat hij gelezen heeft en hem is opgevallen.

Ik besef ineens dat u er bent, ‘jij’, onzichtbare lezer, en dat je blijkbaar begonnen bent met dit verhaal. En ik wil je eigenlijk vragen, je met mij – ik ga het nu dadelijk ook doen – te concentreren op wat je net gelezen hebt en op wat ik geschreven heb. Ik wil graag dat je dit nú doet, vóór je verder leest. Wat valt je op bij wat je juist gelezen hebt ... wat gebeurt er bij mijn suggestie ...?

Ik besef dat mijn uitnodiging ingegeven wordt door mijn wens met jou, als het ware, samen op te trekken. Al is dit schrijven op dit moment voor mij éénrichtingsverkeer, als je leest komt bij jou iets op gang. Wellicht kan ik de kloof tussen jou en mij iets verkleinen en mijn verhaal levendiger houden, als ik jou voortdurend in mijn gedachten betrek. Al is er geen echte interactie, ik weet dat we, met een tijdsinterval weliswaar, naar hetzelfde kijken. Misschien hoor ik nog iets van je ...

In de reeks van suggesties die de docente geeft, zitten nogal wat elementen. Eerst en vooral valt me op – me verplaatsend in de rol van student – *dat de docente het initiatief neemt en de situatie in die zin structureert*. Ten tweede valt het me op dat ze de situatie structureert door het *thema* dat uitdrukkelijk wordt aangekondigd en waarop *mijn en ieders aandacht* wordt gevestigd. Ten derde wordt me gevraagd mijn *gedachtenstroom* tot mijn bewustzijn toe te laten naar aanleiding van dit thema, door haar vraag welke aspecten van het gelezen materiaal mij het meest levendig zijn bijgebleven. Ten vierde *geeft ze me bewust tijd* – door even te pauzeren – zodat ieder *voor zichzelf* zonder zich om de anderen te bekommeren, die dingen ‘de revue kan laten passeren’, die blijkbaar zijn blijven hangen in het bewustzijn. Ten vijfde wordt ik erop geattendeerd dat er waarschijnlijk allerlei *gevoelens* bij me zijn opgekomen naar aanleiding van het thema, maar ook bij het horen van de suggesties en bij het bestuderen van de teksten; en of ik daar nu notie van wil nemen. Ten zesde wordt me gesuggereerd me te realiseren dat ik ondertussen *hier* zit en *lichamelijk aanwezig ben* en of ik me ook wil realiseren wat zich eigenlijk in mijn lichaam afspeelt, nu, hier, bezig zijnde met de opdracht en *in deze groep*.

Ten zevende is het dus zo, dat ik bij mezelf te rade ga en bij mijn gewaarworden en beleven blijf stilstaan, tegelijkertijd *mèt en in aanwezigheid van anderen*, tijdens een *gezamenlijk-individuele stilte*. Ten achtste wordt me de hint gegeven voor mezelf uit te maken wat ik, gegeven *al deze dingen aanwezig in mij*, en gegeven de situatie *buiten mij, van anderen* wil vernemen en zelf gaarne aan die anderen *kwijt wil*. Ik word uitgenodigd me daar ook naar te gedragen en zodoende dit voor mezelf te beslissen, en zodoende mezelf te leiden in de groep, of met andere woorden, *volledige verantwoordelijkheid te nemen* voor wat ik doe en niet doe. Ten negende word ik aangemoedigd om *als ik niet meer kan participeren* door welke *storing* dan ook, niet terug te schrikken dit aan de orde te stellen. Ten tiende word ik uitgenodigd in te brengen wat me bezighoudt, ongeacht of het nu (mijns inziens) op het thema slaat, of het mijn eventuele ergernis betreft naar aanleiding van de suggesties, of een opmerking over de vorige les, of een vraag die bij me opkomt aan een medestudent ... *Ik ben immers de enige die weet wat belangrijk voor me is*.

Tenslotte valt het me op dat de docente, terwijl ze de suggesties geeft, plots beseft dat de studenten die teksten wel eens niet gelezen zouden kunnen hebben, waarop de suggestie komt dan *dáárover* na te denken.

Spontaan duiken nu allerlei herinneringen bij me op aan verschillende TGI-leid(st)-ers en hun telkens verschillende eigen manier om een bijeenkomst te starten. Ruth Cohn: ‘Ik begin een nieuwe groep die langere tijd bij elkaar zit dikwijls met de techniek van het drievoudige zwijgen’:

– concentreer je op je gedachten bij het (gegeven) thema;

- concentreer je op wat je voelt hier met z'n allen zittend en denkend aan het thema;
- (en naar gelang de aard van het thema) concentreer je op iemand of enkele mensen hier in de groep met wie je over het thema van gedachten zou willen wisselen; hoe voel je je daarbij en wat neem je waar in je lichaam.⁵

Het op gang brengen van een bijeenkomst wordt blijkbaar gekenmerkt door het aanbrenge van een duidelijke structuur. Deze structuur doet een appèl op mijn waarnemen, gewaarworden en bewust zijn bij het geconfronteerd worden met een thema, door middel van verdere suggesties wordt mijn aandacht gericht op mijn gedachten en mijn gevoelens dáár in die groep, op mezelf als waarnemende totaliteit, lichamelijk en geestelijk, op mezelf in mijn verhouding tot anderen, met zijn allen betrokken op een thema. In dit op gang brengen van een bijeenkomst speelt de leider kennelijk een duidelijk waar te nemen rol: zij of hij geeft het thema aan en stimuleert het wisselend op de voorgrond laten komen van bovenstaande elementen in ieders bewustzijn en gewaarworden; dit door middel van de afzonderlijke suggesties en de meditatieve pauzes die erop volgen.

Waar toe deze procedure? Waar toe al deze suggesties? Wat wil Cohn met het vanaf het begin introduceren van zoveel en van deze 'elementen'? Ik wil de vraag omkeren. In plaats van 'waar toe', wil ik me de vraag stellen Van waaruit' of 'hoe' Ruth Cohn tot deze aanvangsprocedure is gekomen, om de betekenis en het belang ervan te doorgronden als exponent van haar werkwijze.

---

4. Het voorbeeld is in zijn geheel ontleend aan:

Shaffer, J.B., *Humanistic Psychology*, New Jersey 1978, 97-98.

5. Cohn, R.C., Stil und Geist der themaaorientierten interaktionellen Methode. In: Sager, C.J., Kaplan, H.S., (Amerikaanse uitgave) Heigl-Evers, A., (uitgebrachte Duitse uitgave), *Handbuch der Ehe-, Familien- und Gruppentherapie*, München 1973, 1102.

Vgl. Gordon en Liberman, die de techniek van het 'drievoudige zwijgen' ('dreifaches Schweigen'), de 'opening in three steps' of ook wel de 'three silences' noemen. Ze onderscheiden daarbij een 'cognitive', een 'affective' en een 'dramatic' component (a).

Shaffer en Galinsky wijzen op drie stadia in de 'drievoudige stilte' (b):

- in het eerste stadium wordt het contact tussen het IK en het THEMA gestimuleerd, waarbij de groep voorlopig op de achtergrond wordt gehouden;
- gedurende het tweede stadium wordt het verband gestimuleerd tussen het IK en de groep (WIJ), en blijft het THEMA op de achtergrond;
- in het derde stadium wordt getracht een verband te stimuleren tussen het IK, het WIJ en het THEMA, zodat de interactie na de stilte wordt uitgelokt.

a. Gordon, M., Liberman, N.J., *Theme-centered Interaction*, Baltimore 1972, 115.

b. Shaffer, J., Galinsky, M., o.c., 1976, 313.

PROCES-MATERIAAL

Theorie en praktijk van beïnvloeden en veranderen op het terrein van vorming en hulpverlening, opvoeding en onderwijs

Het systeem van de themagecentreerde interactie (TGI) is het geesteskind van Ruth Cohn. Ze beschrijft de grondhouding en werkprincipes voor een levend en levensecht leren in de alledaagse maatschappelijke werkelijkheid.

TGI is een concrete wijze van werken in groepen waarbij de inhoudelijke thema's die aan de orde zijn, datgene wat gebeurt tussen de aanwezigen onderling en bij ieder afzonderlijk, en de concrete context waarin dat alles gebeurt, *evenveel gewicht krijgen en met elkaar in verband worden gebracht*. Dat heet in TGI-termen: 'dynamisch balanceren' tussen de componenten van elke leer-, leef-, en werksituatie.

De sleutel tot de werkwijze is de rol van het (steeds verschuivende) thema, dat in elke interactie 'in het midden staat' of het nu om de interactie in de keuken of in het klaslokaal gaat, op de bestuursvergadering of op de bijeenkomst van een actiegroep of zelfhulpgroep, in het pedagogisch kringgesprek of in de speltherapie, tijdens de sessies van een vormingsweek of tijdens de supervisiebijeenkomsten van een team. In TGI-geleide bijeenkomsten wordt het steeds 'in het midden staan' van een specifiek thema pedagogisch-didactisch, respectievelijk methodisch-agogisch benut.

Deelnemers die voor het eerst TGI meemaken, houden in de regel een gevoel van ruimte, ongedwongenheid, plezier en werkelijk verder komen over, zonder dat ze nou zo precies kunnen aangeven waaraan dat ligt. In dit boek gaat de auteur op zoek naar de grondhouding en de werkprincipes van deze pedagogisch-therapeutische praxis.

Ivo Callens, geboren in 1949, is hoofddocent Inleiding Pedagogische en Andragogische Wetenschappen aan de gelijknamige subfaculteit van de Katholieke Universiteit te Nijmegen, en coördineert het Workshop Institute for Living Learning (WILL) België/Nederland. Hij kreeg zijn TGI-opleiding binnen WILL-Europa van verscheidene prominenten uit Amerika, Duitsland en Zwitserland, onder wie Ruth Cohn zelf, die hij o.m. op de cursus 'TZI auf der Universität' assisteerde.

ISBN 90 244 1101 7